

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ТЕОЛОГІЇ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню результатів сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності за визначеними показниками мотиваційно-цільового, когнітивно-операційного та особистісно-рефлексивного компонентів. Доведено ефективність запровадження структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності в процесі фахової підготовки, яка (за результатами дослідження) успішно апробована в ході формувального етапу педагогічного експерименту. Якісний і кількісний аналіз одержаних результатів підтверджує її результативність та доцільність запровадження при фаховій підготовці майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності.

Ключові слова: педагогічний експеримент, структурно-функціональна модель, формування готовності, бакалаври з теології, комунікативна взаємодія.

Derstuganova Natalia
Classic Private University

RESULTS OF EXPERIMENTAL INVESTIGATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF FORMING OF THE READINESS OF BACHELOR'S DEGREE RECIPIENTS IN THEOLOGY TO COMMUNICATIVE INTERACTION IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Summary. The article deals with the results of the experimental research on the introduction of a structural-functional model of forming the readiness of future bachelors in theology for communicative interaction in professional activity in the process of professional training for certain indicators of the relevant components. Two homogeneous objects of study were selected for conducting the pedagogical experiment: control and experimental groups (number of students 73 persons and 78 persons respectively), comparison of which occurred before the beginning of the experiment and after that, which made it possible to compare the initial and final characteristics of the levels of formation of the readiness of future bachelors in theology to communicate in a professional way by certain indicators of the relevant components. Assessment of the effectiveness of future bachelors in theology to communicative interaction in professional activity by motivational-target component was based on the analysis of the personal value of conscious choice of profession with the help of "Diagnosis of professional orientation of students" (T. Dubovitskyi), the need for organization and interaction with a methodology for identifying Communicative and Organizational Abilities (COA-1), and the level of need to achievements according to the "Needs Assessment Scale in achievement". To clarify the changes that have taken place in the indicators of the cognitive-operative component of the investigated readiness of future theologians, control works, expert assessments and using the method of "Determination of the level of perceptual-non-verbal competence" (G. Rosen) were used to establish the ability to make relationships and understand the character of interpersonal interaction. In order to identify changes that have occurred in the formation of indicators of the personality-reflexive component of determined readiness, the ability to empathize in accordance with "Diagnosis of levels of polycommunicative empathy" (I. Yusupov), the ability to manage their emotions and behavior during the assessment of metadata in communication (M. Snyder) and the ability to collaborate and productive behavior in conflict using the "Behavior Test" (K. Thomas) were investigated. The effectiveness of introducing a structural and functional model of forming the readiness of future bachelors in theology for communicative interaction in professional activity in the process of professional training, which (by the results of the research) was successfully tested during the forming stage of pedagogical experiment, is proved. The qualitative and quantitative analysis of the obtained results confirms its effectiveness and expediency of introduction in the professional preparation of future bachelors in theology to communicative interaction in professional activity.

Keywords: pedagogical experiment, structural-functional model, formation of readiness, bachelors in theology, communicative interaction.

Постановка проблеми. Сьогодні наше суспільство переживає нелегкий етап свого духовного відродження, коли більшість людей не тільки в нашій країні, але й у всьому світі втратили інтерес до фундаментальних істин, релігійних і моральних норм, знаходяться в стані духовної дезорієнтації. Саме тому вкрай важливою є підготовка теологів, здатних прийняти виклик сучасного секуляризованого суспільства і, зберігаючи

вірність святоотцівським традиціям, викладати православне віровчення мовою, доступно сучасній людині, допомагаючи їй знайти віру, надію, любов, осягнути сенс християнського життя. Перед сучасною наукою поставлено завдання удосконалення існуючої системи богословської освіти з метою підготовки висококваліфікованих теологів, одним із важливих аспектів фахової підготовки яких виступає процес формування готовності

майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням в області формування професійно-комунікативної компетентності присвятили свої наукові праці Н. Волкова, Г. Кислинська, І. Когут, Ю. Лукаш, О. Москаленко, Л. Нагорнюк, Л. Насіленко, О. Семенов, І. Ценева.

Питання теорії й практики взаємодії розглянуто в працях О. Вознюка, Е. Гофмана, Є. Коротаєвої, О. Леонтєва, А. Мудрика, О. Резаєва, О. Ткаченка.

Загальні принципи психодіагностики розкрито Б. Ананьєвим, Л. Бурлачуком, Ю. Гільбухом, Ю. Забродіним, В. Пахальяном.

Мета статті. Головною метою статті є висвітлення результатів експериментального дослідження щодо впровадження структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності в процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Для проведення педагогічного експерименту з метою визначення ефективності структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності в процесі фахової підготовки було виділено два однорідні об'єкти дослідження: контрольна та експериментальна групи (кількість студентів 73 особи та 78 осіб відповідно), зіставлення яких відбувалося до початку проведення експерименту, та після нього, що надало можливість порівняти вихідні та кінцеві характеристики рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності за визначеними показниками відповідних компонентів.

Оцінювання ефективності готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності за мотиваційно-цільовим компонентом відбувалося на підставі аналізу особистісної цінності свідомого вибору професії за допомогою «Діагностики рівня професійної спрямованості студентів» (Г. Дубовицької) [2, с. 82–86], потреби в організації та здійсненні комунікативної взаємодії згідно з методикою виявлення «Комунікативних й організаторських здібностей» (КОС-1) [3, с. 228–232], та рівня потреби в досягненні відповідно до «Шкали оцінки потреби в досягненні» [3, с. 20–21].

Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо відповідних показників мотиваційно-цільового компонента відображена в таблиці 1.

Згідно з результатами досліджень, представлених у таблиці 1, на початку формувального етапу експерименту в контрольній та експериментальній групах рівні сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо відповідних показників мотиваційно-цільового компонента суттєво не відрізнялися між собою. Наприкінці формувального етапу експерименту в КГ означені рівні сформованості не зазнали суттєвих змін, тоді як в ЕГ за цими ж показниками спостерігалися суттєві зміни. Так, відсоткова кількість майбутніх теологів, для яких був характерний низький рівень сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності знизилася на 24,84%, натомість, результати, що відображають середній та високий рівні цього показника, збільшилися на 12,74% та 12,13% відповідно.

Позитивний вплив під час формувального етапу педагогічного експерименту на показники мотиваційно-цільового компонента готовності бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності було здійснено завдяки більш глибокому осмисленню здобувачами вищої освіти суті професії теолога, ролі комунікативної взаємодії для кваліфікованого виконання фахових обов'язків, формуванню усвідомленого ціннісного ставлення до комунікативної взаємодії в професійній діяльності, розумінню відповідальності теолога за чистоту викладу православного віровчення та наслідків, які може спричинити непрофесійне використання дару слова, необхідності постійного підвищення теоретичних знань та практичних навичок фахової комунікативної взаємодії.

Таким чином, вище представлені дані підтверджують ефективність упровадження структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності для формування мотиваційно-цільового компонента готовності майбутніх богословів до комунікативної взаємодії в фаховій діяльності.

Для з'ясування змін, що відбулися в показниках сформованості когнітивно-операційного компонента досліджуваної готовності майбутніх теологів були використані контрольні роботи, експертні оцінки та за допомогою методики «Визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності» (Г. Розена) [1, с. 211–212] встановлені вміння налагоджувати стосунки й розуміти характер міжособистісної взаємодії.

У таблиці 2 відображена динаміка рівнів сформованості готовності бакалаврів з теології

Таблиця 1
Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо відповідних показників мотиваційно-цільового компонента, %

Рівні	Початок експерименту		Кінець експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
	73	78	73	78
Високий	21,59	21,85	22,67	33,98
Середній	40,86	40,73	41,70	53,47
Низький	37,55	37,42	35,63	12,55

Джерело: розроблено автором

до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо відповідних показників когнітивно-операційного компонента.

Щодо оцінки формування когнітивного-операційного компонента готовності майбутніх богословів до комунікативної взаємодії в професійній діяльності (наявності теоретичних знань про сутність, функції, види комунікативної взаємодії; засоби переконливої (*убеждаючої*) комунікації; сутність, причини виникнення конфліктів та засоби їх запобігання та розв'язання; засоби масової комунікації та їх співпрацю зі церквою; особливості побудови комунікативної взаємодії за допомогою електронних мереж, а також наявності практичних навичок здійснення результативної комунікативної взаємодії для вирішення фахових завдань), то на початку формувального етапу експерименту в контрольній та експериментальній групах виявлено приблизно однакову кількість студентів, що показали високий, середній та низький рівні сформованості даного показника.

Про ефективність організації експериментального дослідження свідчить динаміка рівнів сформованості готовності бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо відповідних показників когнітивно-операційного компонента: на низькому рівні на початку формувального експерименту перебувало 47,46% студентів КГ та 46,27% студентів ЕГ, а наприкінці їх було відповідно 44,08% та 14,97%; на середньому рівні на початку експерименту було – 38,08% здобувачів вищої освіти в КГ та 39,97% в ЕГ, а наприкінці – 40,61 в КГ та 57,00% в ЕГ; високий рівень на початку експерименту показали – 14,46% майбутніх богословів у КГ та 13,76% в ЕГ, а наприкінці – 15,31% в КГ та 28,04% в ЕГ.

Отже, після проведення формувального етапу експерименту в експериментальній групі переважають майбутні теологи з високим та середнім рівнями сформованості когнітивно-операційного

компонента досліджуваної готовності, що стало результатом удосконалення існуючого освітнього процесу професійної підготовки майбутніх богословів завдяки оновленню елементів змісту дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Педагогіка», «Психологія», «Історія України та української культури», «Вступ до спеціальності та основи богослов'я», «Апологетика», введенню авторського навчального спецкурсу «Основи комунікативної взаємодії теологів в професійній діяльності», оновленню програм ознайомчої та виробничих практик, активному впровадженню науково-методичних прийомів полегшення та прискорення формування навичок здійснення комунікативної взаємодії у фаховій діяльності.

Для виявлення змін, що відбулися в сформованості показників особистісно-рефлексивного компонента готовності бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності було досліджено здатність до емпатії відповідно до «Діагностики рівнів полікомунікативної емпатії» (І. Юсупова) [5, с. 109–111], здатність керувати своїми емоціями та поведінкою під час спілкування за «Методикою діагностики оцінки самоконтролю в спілкуванні» (М. Снайдера) [4, с. 558–559] й здатність до співпраці та продуктивної поведінки в конфліктах за допомогою «Тесту опису поведінки» (К. Томаса) [3, с. 270–273].

Динаміка рівнів сформованості готовності бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо відповідних показників особистісно-рефлексивного компонента представлена в таблиці 3.

Наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту на підставі отриманих даних можна стверджувати, що в експериментальних групах (на відміну від контрольних) відбулися позитивні зміни щодо сформованості зазначеної готовності відповідно до показників особистісно-рефлексивного компонента.

Таблиця 2
Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо відповідних показників когнітивно-операційного компонента, %

Рівні	Початок експерименту		Кінець експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
	73	78	73	78
Високий	14,46	13,76	15,31	28,04
Середній	38,08	39,97	40,61	57,00
Низький	47,46	46,27	44,08	14,97

Джерело: розроблено автором

Таблиця 3
Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо відповідних показників особистісно-рефлексивного компонента, %

Рівні	Початок експерименту		Кінець експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
	73	78	73	78
Високий	22,96	23,93	24,17	30,72
Середній	42,30	40,94	44,84	52,69
Низький	34,75	35,14	30,99	16,59

Джерело: розроблено автором

Так, низький рівень сформованості готовності бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності щодо означених показників особистісно-рефлексивного компонента на початку формувального етапу в ЕГ становив 35,14%; середній – 40,94%; високий – 23,93%; наприкінці експериментального дослідження кількість студентів з низьким рівнем означеного компонента становила лише 16,59% (тобто зменшилася на 18,55%), натомість кількість майбутніх богословів з середнім та високим рівнями цього показника збільшилася на 11,75% та 6,79% й становила 52,69% та 30,72% відповідно.

Суттєва відмінність у результатах ЕГ наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту пояснюється ефективністю здійсненої освітньо-виховної роботи, у процесі якої майбутніх бакалаврів з теології орієнтували на активне використання теологічних знань у процесі постійного вдосконалення власного духовного стану; формування чуйного, уважного, дбайливого ставлення до людини як до образу та подоби Божої; втілення в життя двоєдиної заповіді Господа про любов; розвиток здатності до самоспостереження, самоаналізу, самооцінки, самоконтролю, самокоректування; вдосконалення навичок демонстрування переконань, зберігаючи повагу та любов до людини, яка має протилежні погляди; готовність до постійного «зворотного зв'язку». Результативними засобами розвитку даного компонента готовності були: постійна участь викладачів та здобувачів вищої освіти в церковному житті, в таїнствах Православної Церкви, насамперед в таїнствах Сповіді та Євхаристії; постійне спілкування з духовниками; активна участь у різноманітних соціальних, просвітницьких, катехізичних та місіонерських заходах та проектах, у волонтерській діяльності.

Отже, за результатами діагностичних зрізів визначено рівень сформованості бакалаврів з те-

ології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності в контрольних та експериментальних групах до та після проведення формувального етапу експерименту. Узагальнені результати розвитку зазначених компонентів представлені в таблиці 4.

На підставі представлених даних з упевністю можна стверджувати, що внаслідок впровадження експериментального формувального впливу в ЕГ відбулися позитивні зміни за всіма показниками компонентів готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності, на відміну від студентів контрольної групи, в яких зміни за досліджуваними показниками за той же період часу майже не відбулися.

Динаміку рівнів готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності на констатувальному й контрольному етапах педагогічного експерименту представлено в таблиці 5.

Наведені узагальнені результати діагностичних зрізів свідчать про невідповідність і значущість змін у розвитку готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності, які виявились у підвищенні рівнів сформованості зазначеного феномену.

Висновки. Як видно з наведених даних в експериментальних групах за всіма визначеними показниками відповідних компонентів готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності виявлено стабільну позитивну динаміку, що підтверджує доцільність й ефективність впровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх богословів структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності.

Таблиця 4

Результати сформованості готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності, %

Компоненти	Групи	Рівень					
		високий		середній		низький	
		на початку	наприкінці	на початку	наприкінці	на початку	наприкінці
Мотиваційно-цільовий	КГ	21,59	22,67	40,86	41,70	37,55	35,63
	ЕГ	21,85	33,98	40,73	53,47	37,42	12,55
Когнітивно-операційний	КГ	14,46	15,31	38,08	40,61	47,46	44,08
	ЕГ	13,76	28,04	39,97	57,00	46,27	14,97
Особистісно-рефлексивний	КГ	22,96	24,17	42,30	44,84	34,75	30,99
	ЕГ	23,93	30,72	40,94	52,69	35,14	16,59

Джерело: розроблено автором

Таблиця 5

Динаміка рівнів готовності майбутніх бакалаврів з теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності, %

Рівні	Констатувальний етап експерименту		Контрольний етап експерименту	
	Контрольна група	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група
	73	78	73	78
Високий	19,67	19,85	20,72	30,91
Середній	40,41	40,55	42,38	54,39
Низький	39,92	39,61	36,90	14,70

Джерело: розроблено автором

Список літератури:

1. Гарькавец С.А. Психология невербального общения : учебное пособие. Северодонецк : Петит, 2015. 214 с.
2. Дубовицкая Т.Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов. *Психологическая наука и образование*. 2004. № 2. С. 82–86.
3. Карелин А.А. Большая энциклопедия психологических тестов. Москва : Эксмо, 2009. 416 с.
4. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. Самара : БАХРАХ-М, 2001. 672 с.
5. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Института психотерапии, 2002. 490 с.

References:

1. Gar'kavec S.A. (2015). *Psihologija neverbal'nogo obshhenija : uchebnoe posobie* [The psychology of non-verbal communication : reference book]. Severodoneck : Petit. (in Russian)
2. Dubovickaja T.D. (2004). Diagnostika urovnja professional'noj napravlennosti studentov [The analysis of the level of professional orientation of students]. *Psihologicheskaja nauka i obrazovanie*, no 2, pp. 82–86. (in Russian)
3. Karelin A.A. (2009). *Bol'shaja jenciklopedija psihologicheskikh testov* [Large encyclopedia of psychological tests]. Moskow : Jeksmo. (in Russian)
4. Rajgorodskij D.Ja. (2001). *Prakticheskaja psihodiagnostika. Metodiki i testy. Uchebnoe posobie* [Practical psychodiagnosics. Methodologies and tests. Reference book]. Samara : BAHRAH-M. (in Russian)
5. Fetiskin N.P., Kozlov V.V., Manujlov G.M. (2002). *Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp* [Social-psychological diagnostics of the development of the person and little groups]. Moskow : Izd-vo Instituta psihoterapii. (in Russian)